

Druhá světová válka, rekonstrukce a hospodářský zázrak

Evropa ve světové ekonomice

2015

Cesta ke druhé válce

- **Znovuvyzbrojení Německa:**

- Spolupráce se **SSSR**, budování **flotily** a **letectva** (inovace);
- Připojení **Sárska** 1935 (minimální reakce);
- Veřejné nálady v **GB**, **FRA** a **US**;
- **LN** – **eroze** Versaillské smlouvy (pokračování Japonské invaze do Mandžuska, Peking 1937);
- Obsazení **Porýní** 1935 (GB konzultace s FRA);

- **Postoj západu:**

- Přátelské **vztahy GB** a GER (1935 smlouva o námořnictvu; Eden 1936: komplexní řešení – hranice a omezení armády; pakt o letecké válce);
  - L. George – Hitler „Washingtonem Německa“ (nemá zájem bojovat s GB);
- 1936 dokončení italské války v **Etiopii**, **FRA** má zájem na spojení s Mussolinim (1935 tajná **dohoda**);
- Odlišování občanského státu a postoj k **ostatním národům** a etnikům;
- Akceptování práva **GER** vytvořit rasistické **impérium** na **východě** (souhlas s připojením majoritních území ČSR);

- **GER koncepce:**

- **sjednocení národa** (ČS, AUT);
- **expanze na východ** (zotročení Slovanů);
- odstranění **vnitřních nepřátel** (komunisté, židé);

Druhá světová válka

- 1936 **občanská válka ve SPA** (GER a ITA s nacionalisty proti režimu <- SSSR), **osa Berlín-Řím**; protikomunistický **pakt s JAP**;
  - GER **anexe ČSR 3/1939**, dohoda se **SSSR**; vpád do **POL** (vyhlášení války GB a FRA bez vojenské akce); vpád SSSR do POL a dělení;
  - **nečinnost** („autobus“), **Norsko** (změna PM v **GB**); vpád do **FRA** a rychlé vítězství; Churchillův tvrdý postoj <-> **kontinent pod kontrolou GER**;
- Svět rozdělen na **atlantickou ekonomiku** (US-GB), **kontinentální blok** (GER) a japonské **asijské impérium** (JAP) – žádný IT mezi + uvnitř bloků specifické **transfery**:
  - ATLAN: **Lend and Lease** (ze 741mil. USD 1941 na 10,1mld. USD 1943), komerce z 4,3mld. na 2,5mld.;
  - Kontinent: **konfiskace** a **tribut** v GER, omezená účinnost (**FRA** 5% NP v 1941-42 a 8-9% 1943), příjmy ze všech **okupovaných oblastí** asi 40%, export FRA klesl v 1944 na 27,4% hodnoty 1938; dovozy do GER jen 5,6% (1944 oproti 1938);
  - **Ponorková válka** – Atlantik: 3500+175 GB a US lodí (70tis. námořníků); neúspěch – zásobování GB a SSSR, příprava invaze; GER ztráty 783 pon. a 30tis mužů (75% stavu pon.nám.);
- **Strategická situace GER 1941**:
  - riziko **dvou front** (GB+US a SSSR), **preventivní útok** a ohromující úspěchy (fronta až **Leningrad, Moskva, Don**); od **1944** nezadržitelný postup **Sovětské armády**;
  - ztráta iniciativy v **Africe**, vylodění v **Itálii** (kolaps ITA), **Normandie**, naprostá převaha spojenců;
- **Pacifik**:
  - **JAP** ovládnutí **Indočíny** (Vichy, embargo), nutnost získání **impéria**;
  - útok na FIL, H-K, MAL, SING, BUR + **Pearl Harbor**...
  - postup do Midway a Guadal; jaderné bomby + SSSR;
- Nový rozměr války - **totální válka** – strategické **bombardování** – cíl je **produkční potenciál** země (fyzický a lidský kapitál) a **vůle** lidu;

Důsledky války

- **Lidské ztráty** 60-70 mil mrtvých, 20mil. vojáků;
  - **SSSR** 27mil. (8,7 mil vojáků);
  - **Čína** 7 mil. civilistů a 3-4 mil. vojáků;
  - 11-17 mil. civilistů zemřelo v důsledku **okupace** (včetně Židů, teror proti Slovanům); GER zajetí nepřežilo 3,5mil sovětských vojáků;
  - **JAP** ztratilo 2,1 mil. vojáků a 500tis. civilistů (KOR a teror v Číně);
  - **GER** ztratilo 5,3mil. vojáků a 1,5-2,5 mil civilistů;
  - **POL** 240tis. vojáků a 5,4mil. civilistů (včetně Židů);
  - **GB** 383 tis. vojáků a 67 tis. civilistů; **FRA** 217 tis. a 350 tis.; **ITA** 301 tis. a 150tis.
  - ROM a HUN (580 a 800tis.), **ČSR** 325 tis.;
  - Bombardování GER a JAP 600tis.
- **Materiální škody** (Evropa):
  - **GER** zničeno 20% **budov** (50% ve městech); nepoužitelná **železnice**; **prům.prod.** 20% 1938;
  - o něco lepší situace ve **FRA** (zaminovaná půda, 90% motorových vozidel nepojízdných); FRA, BEL a NED asi 40% prům.produkce; **ITA** na 20% produkce a bez obchodní flotily;
  - už **1947** dosáhla **kapitálová zásoba** předválečné úrovně – i tak druhý výpadek růstu v době nástupu zámoří;
  - **US** během války: masová výroba, mohutné investice – Evropa tradice a přesun do malých provozů;
  - V **GER** situace nejhorší – nefungovali **spoje, fyzický kapitál** do **SSSR**; plán na vytvoření **AGRI ekonomiky** (**FRA** – okupace + oddělení **Porúří** pod mezin.kontorlou a připojení **Sárska**);
    - 1946 **plán** na **omezení prům.** na 50% (skutečná produkce na 33% v 1947); **pokles AGRI** na 58% v 1948; příliv milionů vysídlenců (nutnost humanitární pomoci US a GB);
- Škody na **ekonomických a sociálních institucích** (dirigismus, diskreditace trhu), **rozklad** mezinárodního **finančního systému** (soukromé toky minimální); **bankovní sektor** ovládnut státem (utracení všech **rezerv**) striktní **kontroly IT** a mezinárodních **kapitálových toků**;

**Hrubý domácí
produkt**
(1938=100)

	1947	1949	1951
Británie	110	129	145
Francie	99	122	138
Německo	34	72	106
Itálie	93	109	143
Nizozemí	94	127	147
Belgie	106	122	143
Irsko	120	154	176
Švédsko	142	157	172
Norsko	115	135	153
Dánsko	119	143	160

**Průmyslová
produkce**
(1938=100)

	1947	1948	1949	1950
Británie	115	129	137	151
Francie	95	108	118	121
Německo	33	50	75	95
Itálie	93	96	101	115
Belgie	105	121	122	125
Nizozemí	104	113	126	139

LIFE

Rekonstrukce pod vedením US

- **US:** **masová tovární** výroba, produkce **spotřebního** zboží, **inovace**; silná **střední třída** (mohutná spotřeba v E vzácného zboží – elektronika);
  - **USD** jako hlavní **mezinárodní měna** – **US industrializace** do **světové ekonomiky** (CAN, AUS, JAP, T-W); **pozice E** jako jednoho z center nebyla samozřejmá;
- US – uvědomění **historické role** v rekonstrukci:
  - **aktivistická, velkorysá** strategie;
  - cílem **hospodářská výkonnost** a plná **zaměstnanost** ve **světě** (optimálně demokracie);
  - **podpora E** a její **integrace**; GB nejbližší partner a GER základ E hospodářské obnovy;
- Mezinárodní **instituce**: OSN, IMF, IBRD, GATT;
- Nová role **protekce** – ochrana před **nerovnováhou** (ne IIA) – značná **otevřenost** (IT);
- Akceptování **hegemonie US**:
  - **garant bezpečnosti** (dividenda); korejská válka (dodávky US a **transfer technologií**);
  - **keynesiánské politiky** - omezení hospodářského cyklu (deflace);
- Podstatou **E růstu** v 50.letech: mohutné **investice** při nižší domácí spotřebě a **export**;
- **Výsledky** zemí a strategie se **liší**:
  - míra **válečných škod** (GER, FRA – aplikace **moderních postupů**);
  - **předválečná úroveň** (ITA, SPA, POR – růst industrializací a **přesunem z AGRI** do INDU);
  - **instituce** (**korporativismus** GER, AUT, NED, SCAN) – sociální **dialog** (mzdy, spotřeba, investice);
  - **angažmá státu**: zdroje do prioritních odvětví, koordinace, plánování – úspěch v období přebírání vyzkoušených postupů **lídra**;

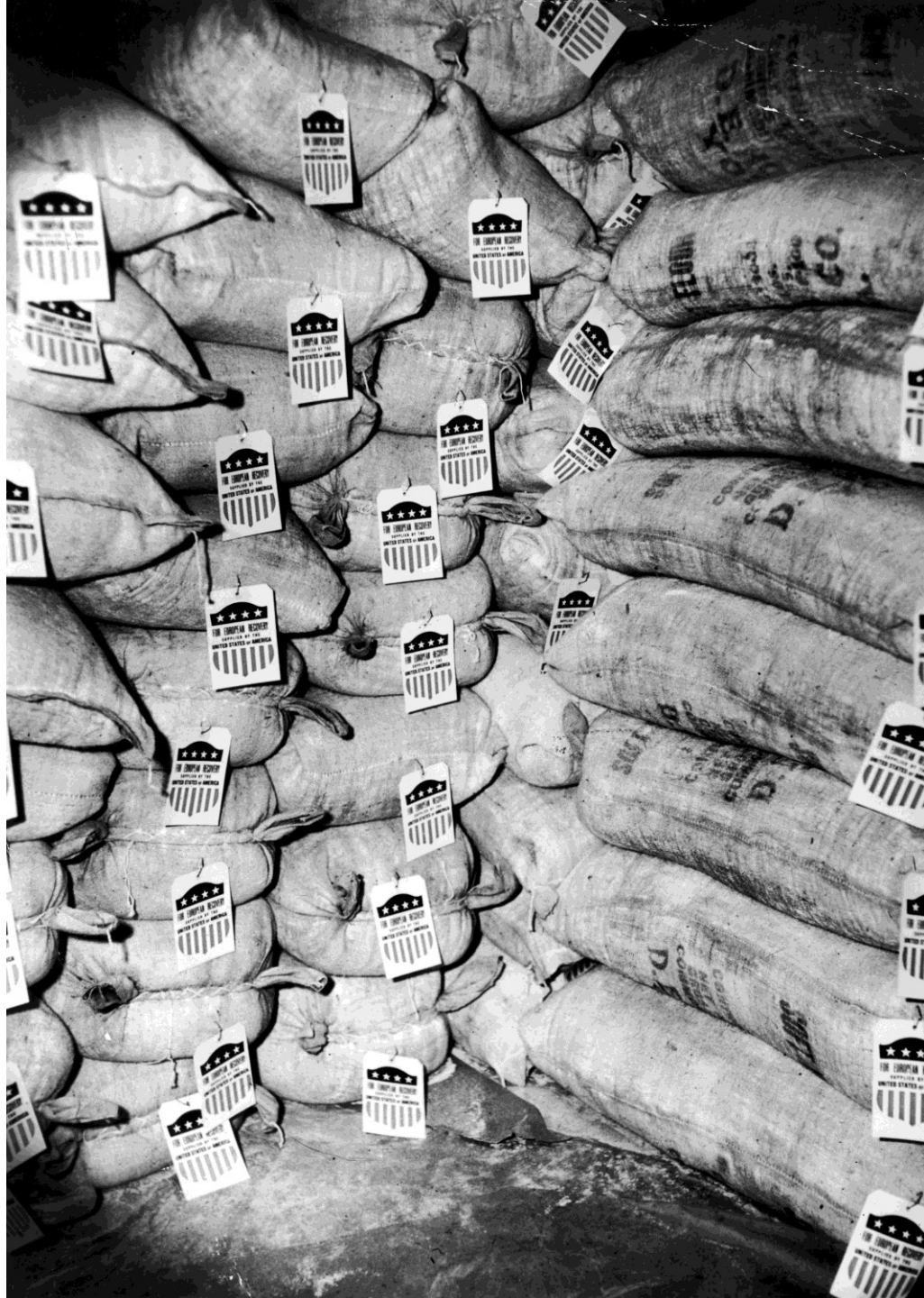
FOR EUROPEAN RECOVERY

SUPPLIED BY THE

UNITED STATES OF AMERICA

Situace ve WE a Marshallův plán

- **Růst** – zapojení faktorů do produkce, **étos práce**; všechny skupiny identifikované (**odborníci**, levice, komunisti – **stávky** ustaly); **INDU** na úrovni 1938 již v 1947 (**AGRI** 80%);
- Zaměření na **těžký průmysl** (Monetův plán 1946 FRA); problém: získání **strojního vybavení** (z **US**, nedostatek **USD**);
- **Deficit BÚ** 5% HDP (minimální vývoz, žádné rezervy, potřeba dovozu jídla); **US** – lekce s **konvertibilitou GB** libry 1947 (6 týdnů);
- **Kontroly: cen a mezd** (nasměrování faktorů do klíčových výrobních odvětví, zabránění nepokojům); **nedostatek zboží**, hromadění, platby v naturáliích, **černý trh, absentérství**; „**dilema dělníka**“; **antikapitalistické myšlení**;
- **Marshallův plán:**
  - **Cíl: koordinace reforem, odstranění kontrol, inflace**, vyrovnaní veřejných **rozpočtů** -> **podmínky** přijetí pomoci;
  - **Transfer** 13mld. USD na období 1948-1952; **deficit** na **BÚ** 11,5mld. – vyřešeno dilema potřeby exportů na nákup fyz. kapitálu, který byl nutný k nastartování exportů; MP **nastartoval ELG**;
  - Pomoc US -> posun ke **středovým stranám**; konflikt **US-SSSR - demokracie a tržní ekonomika**;
  - Reakce na **odstranění kontrol** blesková: **zboží** v obchodech, **lidé v práci**, **suroviny** do průmyslu;
  - Zvláštní cíl MP – **evropská integrace**...
  - 1948 OEEC (v 1961 na OECD); vytvořeno **W.GER** zrušený **limity** na **INDU**, **vyzbrojeno** a do **NATO 1955**;
- **Problém vnitřního E obchodu:**
  - **nekonvertibilní měny** – země **potřebují USD** na nákupy z US; každý **omezil export** na úroveň **vlastního dovozu** (aby nedostal nepoužitelnou měnu); **US lobují** za **Evropskou platební unii** (EPU) (peníze za export na dovoz z kterékoliv země);
  - problém **slabá konkurenceschopnost** - **devalvace** nebyly dostatečné (politické důvody); **US tlak** na **snížení** obchodních **bariér o 50%** v EPU (peníze z **MP** na pokrytí přechodných **nerovnováh**);
  - rozhodující moment **odstranění GER kvót** (zhoršení BÚ, další úvěr, v roce 1951 zlepšení, vstup do GATT, předčasné splacení půjček)
  - úplná směnitelnost až 1959, ale **US recept funguje**; důležitý prvek: **expertnost** / depolitizace (Evropská integrace);

Bundesarchiv, Bild 183-B0527-0001-753
Foto: Röhnert | 31. März 1947

Bundesarchiv, Bild 146-1088-013-34A
Foto: o. Ang. | 1946/1950 ca.

Růst hrubého domácího produktu (%)

	1950–1955	1955–1960	1960–1964
Británie	2,9	2,5	3,1
Francie	4,4	4,8	6,0
Německo	9,1	6,4	5,1
Itálie	6,3	5,4	5,5

	1820–1870	1870–1913	1913–1950	1950–1973
Západní Evropa	1,7	2,1	1,1	4,5
Periferijní Evropa	0,9	1,5	1,2	6,0
Východní Evropa	1,6	2,3	1,7	4,7
Svět	0,9	2,1	1,8	4,8

Export průmyslového zboží jako podíl domácího produktu (%)

	1913	1929	1950	1973
Francie	7,8	8,6	7,6	15,2
Německo	16,1	12,8	6,2	23,8
Nizozemí	17,3	17,2	12,2	40,7
Británie	17,5	13,3	11,3	14,0
Španělsko	8,1	5,0	3,0	5,0
SSSR/Rusko	2,9	1,6	1,3	3,8
Spojené státy	3,7	3,6	3,0	4,9
Svět	7,9	9,0	5,5	10,5

Německo

- **Měnová reforma** a snížení **dluhů**; rychlý růst výroby po **zrušení kontrol** (INDU+50% za 6 m);
- **Pracovní síla** E.GER a SVE **vysídlení** – tvrdá práce za nízké mzdy;
- **Kvalitní lidský kapitál**; **tradice** výroby **kapitálového zboží** (obrovská poptávka v E); dostatek **uhlí, ocel** – není třeba „velký třesk“;
- Když na konci 50let **diverzifikace** na **spotřební zboží** – roste po něm **poptávka** v rekonstruované E;
- **Levné a kvalitní** produkty rychle **konkurenceschopné** – export (růst o 12,4% ročně);
- **Korporativismus – dialog**;
  - **mzdy** rostou pomaleji než **produktivita** (v 50l není růst, v GB o 50%);
  - vysoká **konkurence** MSP a nízké **marže** (v GB 2x) vysoké tempo **investic** (25% HDP);
- **Sociálně-tržní model** (řád vs. proces, spotřebitel, hospodářská soutěž, sociální systém);
- Podobný výkon **Rakousko** a **Nizozemí**;

Británie

- Nejvyšší **HDP/obyv.** v E, **nejkvalifikovanější** pracovní síla, **kapitálová** vybavenost; logický **US partner** a destinace **FDI**; anglosaský **výzkumný** prostor;
- Privilegovaná pozice v **Commonwealth** (konzervativní, chráněný trh); pocit nezávislosti na integraci – **EFTA** (ani rozsah, ani konkurence jako EHS);
- Navazuje na katastrofální dekády – **eroze** pozice:
  - **Není** prostor pro rychlý **technologický růst**; přesun pracovní síly z **AGRI** do **INDU**;
  - Přesun práce z **INDU do SERV**; není jasná **vazba** na **produktivitu** – **statusová** záležitost postindustriální ekonomiky; nedostatek v **INDU** (tlak na **růst mezd**);
  - poválečné období není o **obnově**, ale **kompenzace** za úsilí; **vláda** akceptuje, **plná zaměstnanost** + **stimuly**;
  - **dialog** v decentralizované struktuře **problém** (radikálové na úrovni firem);
  - **bránění** zavádění **technologíím** zvyšujících produktivitu;
- Inflace a **snižování konkurenceschopnosti**, **pomalý růst** (2,5-2,9% 1950-1960);
- Polovina investic do **veřejného sektoru**, pětina ekonomiky **znárodněna**; **subvence** v dopravě a těžbě;
- Podobné problémy **Belgie**: **vysoké mzdy** a **zastaralé kapitálové** vybavení brzy industrializované společnosti; směřování zdrojů do **tradičních sektorů** (nástup **GER**), politický tlak a subvence;
- **Irsko**: **tradiční hodnoty** rurálního života a soběstačnosti, **konzervativní** síly proti růstu (církve); negativní dopad vysokých **cel** na malou ekonomiky; **emigrace**; příklad **nerostoucí podrozvinuté** ekonomiky – nutná transformace nacionalismu a zapojení do **integrace (FDI)**;

Produktivita práce v průmyslu proti zemědělství a službám 1959 (průmysl=100)

	Zemědělství	Služby
Británie	115	96
Francie	32	69
Západní Německo	42	84
Itálie	48	68
Nizozemí	91	73
Belgie	84	66
Dánsko	93	95
Portugalsko	37	80
Spojené státy	55	58

Francie

- Nejvíce **chráněná ekonomika**, mezi válkami snaha o silný frank – podrozvinutý průmysl;
- Dvojnásobný **růst GER** – **problém** – **Monetův plán** 1946: rozvoj **průmyslu**, kapacity do uhlí, oceli, elektrických a zemědělských strojů, dopravních prostředků;
- Dlouhodobé **půjčky** velkých **bank prioritním odvětvím**; snaha o **průmyslovou nezávislost** na GER umožnila nasměřovat zdroje do průmyslových investic (vs. spotřební zboží a bydlení);
- **Indikativní plánování** – **technokraté** (integrace);
- Problém s **platební bilancí** (protekce), neochota devalvovat, náklady **válek** v **koloniích**, nedaří se moderovat **mzdy** (gen.stávka 1953 +10%);
- Přesto **solidní růst** – přesun síly z **AGRI** do INDU, zvýšení produktivity AGRI (rodinné farmy);
- **Vyčerpání** – návrat da **Gaulla** (1958) **reorientace** více na **trh**;
  - **Rueffův plán** (1958) – **devalvace**, **škrty** v subvencích, vyšší ceny potravin a zboží; tlak na **investice** do **exportního průmyslu**, rozvoj **energetiky** (ropa z Afriky a jádro);

Itálie

- Kolaps **fašistického korporativismu** – hrozba **komunizmu** (angažování **US**);
- Ekonomická **struktura** zcela **nevhodná** – **zemědělská** země s **tradičním** průmyslem (textil a obuv); sociální **dialog obtížný** (odborní dle politického klíče); **politika** vlád byla **protekce**, růst **mezd** a **smír**;
- Přesto **rychlý růst** (**AGRI** z 46 na 36% za 7 let); **průmysl** a **banky** pod **veřejnou** kontrolou; **malé podniky** – masová výroba na počátku;
- **FIAT**, **energetika** (ropa a plyn); tradice **spotřebního zboží** (textil); postupem času přesun na **méně náročné** ale (na nenáročném trhu) **poptávané** produkty (skútry, ledničky);
- reorientace ze SZM na E **vnitřní trh**;

Španělsko

- Pod Francem ve 40.letech **regrese**; zákaz vlastní **zahraničními firmami**, cenové **kontroly** a **monopolní** průmysl; ekonomická **soběstačnost** a **dotované potraviny** pro města;
- Přesto **značný růst** v 50letech; **korporativistická** struktura umožňovala **fixovat mzdy**, zakázat **stávky**; přesun pracovníků **ze zemědělství**; rostly investice;
- V kontextu **studené války** transfery z **US**; kapitál umožnil uvolnit omezení obchodní bilancí; rostly příjmy z **turismu**; **remittance** (FRA, LATAM), návrat znamenal růst lidského kapitálu;
- **Industrializace s veřejným** dohledem – produkce elektřiny, hliníku, lodí, kovovýroba, automobily (SEAT);
- **Klientelismus, zastaralý fyzický kapitál** – kumulace **problémů** na konci **50let**; **otevírání** ekonomiky; **reformy** dle **IMF a IBRD** – devalvace, uvolnění monopolů, FDIs;
- Rostou **exporthy**, klesá **podíl AGRI** v exportu; když se státem vedený rozvoj **vyčerpává** (začátek 70.let) Franco umírá (1975) a je **obrat k EHS**;